

Ірина ЗАПУХЛЯК,

orcid.org/0000-0001-6998-7788

старший викладач кафедри теорії і практики перекладу
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(Вінниця, Україна) *i.zapukhlyak@donnu.edu.ua*

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АДВЕРБІАЛЬНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ НЕЖИВОЇ ПРИРОДИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У статті досліджуються структурні особливості адвербіальних фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах. Матеріалом дослідження слугували 227 фразеологічних одиниць (102 фразеологізми англійської мови та 125 фразеологізмів української мови), що мають у складі лексичний компонент на позначення неживої природи, дібрані методом суцільної вибірки з сучасних фразеологічних словників.

Під час аналізу використано такі методи дослідження як метод суцільної вибірки, методи аналізу та синтезу, метод дистрибутивного аналізу, а також описовий метод. Описано типологію структурних моделей адвербіальних фразеологізмів за такими ознаками як приналежність до частин мови та позиційність компонентів фразеологізмів, виокремлено подібні та відмінні конструкції в обох мовах.

Виявлено, що серед адвербіальних фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах існують як ізоморфні структурні моделі аналізованих фразеологізмів, так і аломорфні, типові лише для однієї мови з повною їх відсутністю в іншій, що притаманне різноструктурним мовам. З'ясовано, що подібні розбіжності можуть зумовлюватися відмінностями в граматичних структурах досліджуваних мов.

Українська мова допускає варіативність порядку слів у виразах та реченнях, що впливає на позиційність компонентів у структурних моделях, сприяючи створенню нових структурних груп. Українські адвербіальні фразеологізми з компонентом на позначення неживої природи в українській мові чисельніші, натомість англійські фразеологізми структурно різноманітніші. З'ясовано, що адвербіальні фразеологічні одиниці обох аналізованих мов мають тенденцію до імпліцитності вираження стрижневої ознаки компаративних фразеологічних утворень.

Ключові слова: фразеологізм, адвербіальний фразеологізм, структурна модель, ізоморфний, аломорфний.

Iryna ZAPUKHLYAK,

orcid.org/0000-0001-6998-7788

Senior Teacher at the Department of Theory and Practice of Translation
of Vasyl' Stus Donetsk National University
(Vinnytsia, Ukraine) *i.zapukhlyak@donnu.edu.ua*

STRUCTURAL PECULIARITIES OF ADVERBIAL IDIOMS WITH THE COMPONENT DENOTING INORGANIC MATTER IN THE ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

The article dwells upon structural features of the adverbial idioms with the component denoting inorganic matter in the English and Ukrainian Languages. The topicality of the article is stipulated by insufficient attention of the scientists to the contrastive researches of the adverbial idioms in English and Ukrainian.

The aim of the article is to define and describe the features of the adverbial idioms with the component denoting inorganic matter. 102 English and 125 Ukrainian adverbial idioms with the inorganic matter component are in the focus of the article. The research resorts to the following research methods: a continuous sampling method, methods of analysis and synthesis, as well as a descriptive method.

The results of the analysis show the existence of isomorphic structural models of the adverbial idioms with the component denoting inorganic matter in the English and Ukrainian languages, as well as allomorphic structural models, which exists only in one of the languages under consideration. Ukrainian allomorphic structural models are characterized by more flexible word order comparing to the English structures, allowing the participles to occupy the postposition to their subordinate components.

Ukrainian adverbial idioms are more numerous, that may be partly explained by the tradition of Ukrainian lexicographical tradition, in which the authors include idioms that can be used with different verbs to the dictionaries in the form of adverbial phrases, indicating verbs as possible collocations in the explanation of the idiom's meaning, whereas English-speaking lexicographers register such idioms as verbal ones, considering the verbs to be a part of the idioms. Most Ukrainian and English adverbial comparative idioms do not have tertium comparationis in their structure,

Key words: idiom, verbal idiom, structural model, isomorphic, allomorphic.

Постановка проблеми. Відображення дійсності в мовній картині світу постійно привертає увагу сучасних мовознавців, що втілюється у зіставних дослідженнях далеко споріднених мов. Чи не найбільше національні особливості виявляються у фразеологічних одиницях (далі – ФО), оскільки вони відображають усталені уявлення носіїв мови про певні явища, закономірності чи характеристики. Незважаючи на велику кількість досліджень у домені фразеології, структурним особливостям адвербіальних фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах ще не присвячувалися окремі розвідки.

Для виокремлення та опису ізоморфних та аломорфних структурних характеристик адвербіальних фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах використовувалися такі методи дослідження як метод суцільної вибірки, методи аналізу та синтезу для встановлення спільних і відмінних рис фразеологізмів англійської та української мов, описовий метод, а також метод диспутивного аналізу.

Аналіз останніх досліджень. Окремі розвідки вже присвячувалися вивченню адвербіальних фразеологізмів. Наприклад Ю. В. Жарікова та Ю. В. Олійник досліджують структурно-семантичні особливості адвербіальних фразеологізмів новогрецької, української та англійської мов (Жарікова, Олійник, 2018), Н. Б. Іваницька звертає увагу на синтагматику дієслів у проєкції на предикативно-адвербіальну реченнєву модель оцінної семантики (Іваницька, 2017). Однак більшість дослідників розглядають адвербіальні фразеологізми серед інших граматичних розрядів ФО (Денисова, 2015; Спіфанцева, 2009; Трофімова, 2013).

Мета статті – дослідити структурні особливості адвербіальних ФО з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах.

Об'єктом дослідження є адвербіальні фразеологізми з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах.

Предмет дослідження – структурні особливості адвербіальних фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах.

Матеріалом дослідження є 102 фразеологізми англійської мови та 125 фразеологізмів української мови, які мають у своїй структурі лексичні компоненти на позначення неживої природи, дібрані методом суцільної вибірки з сучасних фразеологічних словників.

Виклад основного матеріалу. За твердженням М.Ф. Алефіренко, адвербіальні фразеологізми – це «фраземи кількісно- або якісно-обставинної семантики, які характеризуються повною відсутністю морфологічних парадигм і виконують у реченні функції обставин» (Алефіренко, 1987: 62).

В результаті аналізу емпіричного матеріалу фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах виявилось, що адвербіальні ФО – це єдиний граматичний розряд, в якому українські фразеологізми кількісно переважають англійські вислови. Це можна було б пояснити тим, що українські фразеологічні словники часто подають подібні вирази без дієслова, а ряд дієслів, які можуть вживатися з такими словосполученнями, зазначаються як можливі колокації. Наприклад: укр. *як риба у воді* може використовуватися з дієсловами *почуватися, поводитися*; укр. *як камінь у воду* – *пропасти, зникнути* та інші. Натомість англійські словники зазначають синонімічні дієслова, які можуть вживатися з подібними виразами, як частину фразеологізму.

Критеріями запропонованої класифікації є частиномовна приналежність компонентів та їх позиційність у структурі фразеологізму. Структурні моделі представлені формулами, де N – Noun, NP – Noun Phrase, VP – Verb Phrase, V – Verb, Adj. – Adjective, Adv. – Adverb, AdvP – Adverbial, Phrase Art. – Article, Prep. – Preposition, Pron. – Pronoun, Conj. – Conjunction, Num. – Numeral, Part. – Participle, GP – Gerund Phrase.

Іменникові фрази можуть бути різного виду, включаючи такі компоненти як прикметник, дієприкметник, прислівник, числівник, артикль, займенник та іменник. Дієслівні фрази можуть включати прислівник, прикметник, прийменник та іменник. Герундіальні фрази можуть містити іменники й прийменники. Прислівникові фрази містять прислівники та прийменники (Spasić, 2015: 180). Оскільки в українській мові відсутнє таке граматичне явище як артикль, крім того, він не є повнозначною частиною мови і не впливає на значення загалом, автор вважає, що у запропонованій класифікації при зіставленні структурних моделей аналізованих мов його наявність можна знехтувати.

4.1 Найпродуктивнішою структурною моделлю обох аналізованих мов є **Prep. + N / NP**, до якої належать 49 фразеологізмів англійської мови (48,04% від усіх аналізованих ФО англійської мови), а також 41 ФО української мови (32,8% від аналізованих фразеологізмів української мови). Прикладами подібних ФО є:

англ.	<i>beyond</i>	<i>the stars</i>	‘недосяжно’
	Prep.	N	
англ.	<i>in</i>	<i>smooth water</i>	‘за гарних обставин, особливо після скрути’
	Prep.	NP	

укр.	<i>на</i>	<i>зорі</i>	‘дуже рано’
	Prep.	N	
укр.	<i>до</i>	<i>глибокого снігу</i>	‘до зими, до морозів’
	Prep.	NP	

4.1.1 Аналізована структурна модель може поширюватися додатковими елементами, утворюючи більш розлогу модель, наприклад за допомогою ще одного іменника чи іменникової фрази, яка приєднується за допомогою прийменника:

укр.	<i>від</i>	<i>зоряниці</i>	<i>до</i>	<i>зоряниці</i>	‘з раннього ранку до пізнього вечора’
	Prep.	N	Prep.	N	

англ.	<i>out of</i>	<i>God's blessing</i>	<i>into</i>	<i>the warm sun</i>	‘від кращого до гіршого’
	Prep.	N	Prep.	N	

4.1.2 Іменники можуть поєднуватися за допомогою сполучників, наприклад:

укр.	<i>в</i>	<i>вогонь</i>	<i>і</i>	<i>воду</i>	‘на будь-який самовідданий вчинок (іти)’
	Prep.	N	Conj.	N	

англ.	<i>between</i>	<i>the devil</i>	<i>and</i>	<i>the deep blue sea</i>	‘між двома однаково поганими варіантами’
	Prep.	N	Conj.	NP	

4.1.3 У структурі деяких ФО іменник передує прийменнику та іменнику чи іменниковій групі:

англ.	<i>feet</i>	<i>on</i>	<i>the ground</i>	‘у практичний спосіб’
	N	Prep.	N	
англ.	<i>громом</i>	<i>із</i>	<i>ясного неба</i>	‘несподівано, раптово, зненацька’
	N	Prep.	NP	

4.1.4 Існують ФО, які, крім іменника та займенника, мають у структурі прислівник, який займає препозицію у виразі. Наприклад:

укр.	<i>разом</i>	<i>із</i>	<i>сонцем</i>	‘рано, удосвіта’
	Adv.	Prep.	N	

4.1.5 Деякі фразеологізми є більш розлогим варіантом структури 4.1.3, доповненим прислівником на початку фразеологізму. Наприклад:

укр.	<i>просто</i>	<i>голою неба</i>	<i>на</i>	<i>землі</i>	‘надворі’
	Adv.	N	Prep.	NP	

4.1.6 В результаті аналізу емпіричного матеріалу української мови виявлено фразеологізм, який має у структурі прислівник:

укр.	<i>краще</i>	<i>з</i>	<i>мосту</i>	<i>та</i>	<i>в</i>	<i>воду</i>	‘у скруті’
	Adv.	Prep.	N	Conj.	Prep.	N	

Можливо, подібні фразеологізми відображають ситуацію, яка імплікує спосіб дії, зрозумілий представникові лінгвоспільноти. В такий спосіб реалізуються уявлення носіїв мови про оточуючий світ, підкреслюються певні явища, які є еталоном певної поведінки чи процесу. Можна припустити, що продуктивність цієї групи пояснюється тим, що адвербіальне значення місця, часу, способу дії в обох аналізованих мовах найчастіше виражається за допомогою іменника чи іменникової групи та прийменника, який уточнює значення.

4.2 Другою за продуктивністю є структурна модель **Conj. + N + Prep. + N / NP**, відмінність якої полягає в тому, що аналізована група має в структурі сполучник, який знаходиться у препозиції. Ілюстрацією цієї структурної моделі можуть слугувати такі ФО:

англ.	<i>like</i>	<i>a stone</i>	<i>from</i>	<i>a sling</i>	‘дуже сильно (кидати)’
	Conj.	N	Prep.	N	

укр.	<i>як</i>	<i>грим</i>	<i>з</i>	<i>ясного неба</i>	‘несподівано’
	Conj.	N	Prep.	NP	

Аналізовані фразеологізми є компаративними виразами, представленими лише еталоном порівняння, в яких відсутні предмет і основа порівняння. Можливо, це пояснюється тим, що сама дія і її спосіб, актуалізовані ФО аналізованої групи, добре зрозумілі носіям мови, тому і не потребують уточнення.

4.2.1 Оскільки українська мова синтетична, це дозволяє флексіям актуалізувати відношення між іменниками. Це може пояснити існування структурної підгрупи української мови **Conj. + N + N**. Наприклад:

укр.	як	циган	сонцем	як циган сонцем
	Conj.	N	N	

4.2.2 У результаті аналізу в межах аналізованої групи виділено структурну модель, яка має усічену форму **Prep + Conj. + N / NP**. До неї належать 4 фразеологізми англійської мови (40% від кількості англійських ФО цієї групи) та 9 ФО української мови (25% фразеологізмів аналізованої групи). Прикладами таких фразеологізмів є:

англ.	like	water	'безрозсудно'
	Conj.	N	

укр.	як	мідному казанкові	'дуже довго'
	Conj.	NP	

4.3 Структурна модель **NP** представлена фразеологізмами: англ. *a stone's throw* 'недалеко', *stick, stock and stone* 'повністю', укр. *залізною хваткою* '1. дуже міцно зімкнувши руки – 2 надзвичайно наполегливо', *ані залізного шага* – 'зовсім нічого'. Можна припустити, що непродуктивність структурної моделі пояснюється тим, що такі фрази «недостатньо інформативні», тобто не актуалізують ситуацію загалом, а тільки «натякають» на певну властивість чи характеристику, яка має бути відома реципієнту, аби розкодувати отриману інформацію.

4.4 Однією з найменш продуктивних ізоморфних груп аналізованих мов є **Conj. + N / NP + Conj. + N / NP**. Наприклад:

англ.	neither	pot broken	nor	water spilt	'не заподіявши жодної шкоди'
	Conj.	NP	Conj.	NP	

укр.	ні	світ	ні	зоря	'дуже рано'
	Conj.	N	Conj.	N	

Варто зазначити, що всі виявлені фразеологізми аналізованої групи вживаються в заперечній формі.

sitting	on	a gold mine	'контролюючи щось важливе чи цінне'
Part.	Prep.	NP	

4.5 снують ізоморфні структурні моделі аналізованих фразеологізмів, матеріал дослідження дає підстави для виокремлення аломорфних моделей, типових лише для однієї мови з повною їх відсутністю в іншій. Наприклад, базова модель **Part. + Prep. + N / NP** була виявлена лише на матеріалі англійської мови. Ілюстрацією таких ФО може слугувати вислів:

4.5.1 В результаті аналізу було виявлено один фразеологізм аналізованої групи, який має у складі прислівник, натомість у його структурі відсутній прийменник:

англ.	always	chasing	rainbows	'намагаючись знайти щось надзвичайне'
	Adv.	Part.	N	

4.5.2 Базова структура може розширюватися за рахунок компаративних елементів. Наприклад:

англ.	going	down	the river	like	Jimmy Glover's cat	'на межі банкрутства'
	Part.	Prep.	N	Conj.	NP	

4.5.3 Компаративні елементи можуть займати препозицію щодо виразу. Наприклад:

англ.	like	old Jan Keat's horse	staggered	in	the mud	у скрутному становищі'
	Conj.	NP	Part.	Prep.	N	

4.6 Відмінність структурної моделі **Conj + GP + Prep. + N** від попередніх полягає в тому, що у її структурі наявний герундій. Наприклад:

англ.	like	getting blood	out of	a stone	'дуже важко'
	Conj.	GP	Prep.	N	

4.6.1 Аналізована структурна модель може розширюватися за допомогою прислівника:

англ.	easy	as	pissing holes	in	snow	'дуже легко'
	Adv.	Conj.	GP	Prep.	N	

4.6.2 В результаті аналізу емпіричного матеріалу було виявлено один фразеологізм, який має у складі дві герундіальні фрази, поєднані сполучником:

англ.	ill	as	mucking with sand	and	draining with cinders	'дуже погано'
	Adv.	Conj.	GP	Conj.	GP	

Аналізовані фразеологізми є компаративними, в більшості з них (у 2 ФО 66,7% від всіх фразеологізмів аналізованої групи) у структурі наявна основа порівняння.

4.7 Також малопродуктивною є структурна модель **Adv. + VP**, яка відрізняється від попере-

дніх тим, що містить у складі дієслівну фразу. Прикладами можуть слугувати такі ФО:

англ.	<i>enough</i>	<i>to waken turnpike stones</i>	‘дуже шумно’
	Adv.	VP	

4.7.1 Попередня модель може утворювати більш розлогу структурну модель за допомогою іменника. Наприклад:

англ.	<i>enough</i>	<i>water</i>	<i>to sink a battleship</i>	‘дуже багато води’
	Adv.	N	VP	

Можна припустити, що досить невелика кількість ФО аналізованої групи пояснюється тим, що дієслівні фрази в комбінації з прислівником переважно використовуються для вираження дії, а не адвербіального значення.

4.8 Структурна модель **NP + Adv.** може бути проілюстрована такими ФО як:

англ.	<i>many moons</i>	<i>ago</i>	‘дуже давно’
	NP	Adv	

Непродуктивність цієї групи можна було б пояснити тим, що подібні словосполучення не є типовими в англійській мові, оскільки зазвичай прислівник вживається з дієсловами, а іменники переважно характеризуються прикметниками.

4.9 Структурна модель **Conj. + Adv. + V + Prep. + N** також є непродуктивною групою ФО англійської мови. Аналізовані фразеологізми розлогі, що ускладнює їхнє використання в мовленні, адже подібне значення можна висловити у більш стислий спосіб. Наприклад:

англ.	<i>as</i>	<i>gude</i>	<i>speak to the stone</i>	<i>in</i>	<i>the wall</i>	‘зоб-сім марно’
	Conj.	Adv.	VP	Prep.	N	

4.9.1 У результаті аналізу виявлено більш розлогу структурну модель попередньої групи, доповнену прийменником, іменником та сполучником:

англ.	<i>to</i>	<i>as</i>	<i>much</i>	<i>purpose</i>	<i>as</i>	<i>to wag your hand</i>
	Prep.	Conj.	Adv.	N	Conj.	VP

англ.	<i>in</i>	<i>the water</i>	‘даремно’
	Prep.	N	

4.10 До найменш продуктивних структурних моделей англійської мови належить, зокрема, **AdvP**. Єдиним фразеологізмом аналізованої групи є англ. *all downhill from here* ‘дуже легко, без перешкод’.

4.11 В результаті аналізу емпіричного матеріалу виявлено композит, тобто складне слово, яке має адвербіальне значення. Це вислів англ. *coast-to-coast* ‘повсюди’.

4.12 Існують також аломорфні структурні моделі української мови, найчисленнішою з яких є **Conj. + Prep. + N / NP**. Наприклад:

укр.	<i>хоч</i>	<i>під</i>	<i>землею</i>	‘де завгодно’
	Conj.	Prep.	N	

4.12.1 Окремі фразеологізми доповнюються однорідними компонентами, утворюючи структурну модель **Conj. + Prep + N / NP + (Conj. + Prep. + N)**:

укр.	<i>хоч</i>	<i>з</i>	<i>гори</i>	<i>та</i>	<i>в</i>	<i>воду</i>	‘у скруті’
	Conj.	Prep.	N	Conj.	Prep.	N	

Всі фразеологізми цієї групи є компаративними та не мають основи порівняння. Можна припустити, що стрижнева ознака добре відома представникам лінгвостільності, тому опускається з часом, оскільки мовець легко може зрозуміти значення виразу.

4.13 Дещо менш продуктивною є структурна модель **Conj. + VP**, Наприклад:

укр.	<i>як</i>	<i>плюнути на воду</i>	‘дуже легко’
	Conj.	VP	

На відміну від структурної моделі 4.7, де прийменник є першим структурним елементом, в аналізованій групі фразеологізмів у препозиції знаходиться сполучник, який використовується для посилення значення виразу.

4.14 В результаті аналізу було виявлено фразеологізми, які можна віднести до структурної моделі **VP**, що мають адвербіальне значення. Це укр. *аж зорі побачити* ‘у великій кількості’ та *хоч бери та лізь живцем у землю* ‘у скрутному становищі’. В цих фразеологізмах дієслівні фрази доповнені частками, що підсилюють значення. Як уже зазначалося в пункті 4.7, адвербіальне значення є нетиповим для дієслівних фраз, які зазвичай використовуються для позначення дії.

4.15 До найменш продуктивних структурних моделей української мови належить **Conj. + Prep + N + Part.**, представлена фразеологізмом укр. *як у землю вкопаний* ‘непорушно, застигши на місці’. Аналізована структурна модель відрізняється від моделі 4.8 позиційністю дієприкметника, яка, на відміну від англійського дієприкметника, займає постпозицію у виразі.

В англійській мові зазвичай дієприкметник передує залежним від нього елементам. Гра-

матичні правила української мови дозволяють залежним елементам займати препозицію щодо головного слова, оскільки флексії надають можливість вираження підрядності. Таке явище не можливе в англійській мові, оскільки вона є аналітичною, порядок слів якої має значний вплив на значення вислову чи речення.

4.16 Структурна модель **Prep.+ NP + Conj. + Clause** представлена лише одним фразеологізмом укр. за царя Панька / Тимка, як була земля тонка

‘дуже давно’. З досить високим ступенем впевненості можна стверджувати, що непродуктивність цієї структурної моделі пояснюється існуванням синонімічних висловів, які можуть донести аналогічну інформацію більш ‘економним’ способом, а також тим фактом, що надмірна лексико-синтаксична громіздкість ФО значно знижує шанси на її запам’ятовування і регулярне відтворення носіями, що є необхідною умовою статусу фразеологізму.

Таблиця 1

Структурні моделі адвербіальних ФО з лексичним компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах

№	Структурні моделі	Англ. мова	Укр. мова
4.1	Prep. + N / NP	49 (48,04%)	40 (32%)
4.1.1	Prep. + N / NP + Prep. + N / NP	10 (9,8%)	4 (3,2%)
4.1.2	Prep. + N / NP + Conj. + N / NP	8 (7,83%)	–
4.1.3	N + Prep. + N / NP	1 (0,98%)	4 (3,2%)
4.1.4	Adv. + Prep. + N	–	1 (0,8%)
4.1.5	Adv. + N / NP + Prep. + N	–	2 (1,6%)
4.1.6	Adv. + Prep. + N + Conj. + (Prep.) + N	–	2 (1,6%)
4.2	Conj. + N + Prep. + N / NP	6 (5,88%)	23 (18,4%)
4.2.1	Conj. + N + N	–	4 (3,2%)
4.2.2	Prep + Conj. + N / NP	4 (3,04%)	9 (7,2%)
4.3	NP	2 (1,96%)	2 (1,6%)
4.4	Conj. + N / NP + Conj. + N / NP	1 (0,98%)	3 (2,4%)
4.5	Part. + Prep. + N	3 (2,94%)	–
4.5.1	Adv. + Part. + N	1 (0,98%)	–
4.5.2	Part. + Prep. + N + Conj. + NP	2 (1,96%)	–
4.5.3	Conj + NP + Part. + Prep. + N	1 (0,98%)	–
4.6	Conj + GP + Prep. + N	2 (1,96%)	–
4.6.1	Adv + Conj + GP + Prep. + N	1 (0,98%)	–
4.6.2	Adv + Conj + GP + Conj + GP	1 (0,98%)	–
4.7	Adv. + VP	3 (2,94%)	–
4.7	Adv. + N + VP	1 (0,98%)	–
4.8	NP + Adv.	3 (2,94%)	–
4.9	Conj. + Adv. + V + Prep. + N	2 (1,96%)	–
4.9.1	Prep. + Conj. + Adv. + N + Conj. + VP + Prep. + N	1 (0,98%)	–
4.10	AdvP	1 (0,98%)	–
4.11	Складні слова	1 (0,98%)	–
4.12	Conj. + Prep. + N / NP	–	15 (12%)
4.12.1	Conj. + Prep + N / NP + Conj. + Prep. + N	–	2 (1,6%)
4.13	Conj. + VP	–	10 (8%)
4.14	VP	–	2 (1,6%)
4.15	Conj. + Prep + N + Part.	–	1 (0,8%)
4.16	Prep.+ NP + Conj. + Clause	–	1 (0,8%)
	Разом	102 (100%)	125 (100%)

Кількісний розподіл адвербіальних ФО з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах представлений у Таблиці 1.

Горизонтальне прочитання таблиці демонструє продуктивність кожної структурної моделі в досліджуваних мовах, вертикальне прочитання вказує на аналізовані мови.

В результаті аналізу виявлено 12 структурних моделей англійської мови та 11 структурних моделей української мови, 6 з яких є ізоморфними. Українські адвербіальні фразеологізми вдвічі численніші, що може вказувати як на більш поширену практику вираження адвербіальних відношень за допомогою ФО, так і на різні підходи до укладання фразеологічних словників в аналізованих мовах, оскільки українські лексикографи подають фразеологізми, що можуть вживатися з різними дієсловами як адвербіальні, вказуючи ці дієслова у тлумаченні виразу як можливі колокації. Натомість англійські фразеологічні словники фіксують дієслова як частину ФО, зазначаючи можливі лексичні варіанти таких фразеологізмів.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про існування як ізоморфних, так і аломорфних структурних моделей адвербіальних ФО з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах. Найпродуктивніші структурні моделі обох аналізованих мов є ізоморфними, що може свідчити про спільні підходи носіїв аналізованих мов до висловлення адвербіального значення.

Значні структурні відмінності можна частково пояснити різноструктурністю аналізованих мов, оскільки їхні граматичні правила значно відрізняються, допускаючи певні граматичні явища в одній мові (зокрема вираження адвербіального значення складним словом в англійській мові), що виявилось на матеріалі дослідження в українській. Натомість в українській мові можлива позиція залежної частини виразу щодо головного слова в дієприкметникових зворотах.

Перспективними є дослідження ФО з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українській мовах, які мають структуру речення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. 135 с.
2. Денисова А. С. Семантика та структура фразеологізмів на позначення відчуттів людини. Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Філологічні науки. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2015. № 1. С. 364–370.
3. Спіфанцева Л. А. Структура фразеологічних одиниць біблійного походження в сучасній німецькій мові. *Культура народів Причорномор'я*, 2009. № 1 (168). С. 248–249.
4. Жарікова Ю. В., Олійник Ю. В. Структурно-семантичні особливості адвербіальних фразеологізмів новогрецької, української та англійської мов. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. 2018. Вип. 19. С. 231–237.
5. Іваницька Н. Б. Міжмовна синтагматика дієслів у проєкції на предикативно-адвербіальну реченнєву модель оцінної семантики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2017. Вип. 1(85). С. 40–45.
6. Трофімова О. В. Структура фразеологізмів на позначення негативних емоцій в англійській та українській мовах. *Лінгвістичні студії*. 2013. Вип. 26. С. 140–145.
7. Spasić D., Babić-Antić J., Spasić-Stojković M. Adverb or adverbial phrases: Structure, meaning, function Zbornik Radova Učiteljskog Fakulteta Prizren-Leopold. 2015. № 9. С. 177–191.

REFERENCES

1. Alefirenko M. F. Teoretychni pytannja frazeologhiji. [Theoretical Issues of Idioms] Kharkiv : Vyshha shkola, 1987. 135 p. [in Ukrainian].
2. Denysova A. S. Semantyka ta struktura frazeologhizmiv na poznachennja vidchuttiv ljudyny. [Semantics and Structure of Idioms Denoting Person's Feelings]. Visnyk Zaporizkoghho nacionaljnoghho univertytetu : zbirnyk naukovykh pracj. Filologhichni nauky. Zaporizhzhja : Zaporizkyj nacionaljnyj univertytet, 2015. № 1. P. 364–370 [in Ukrainian].
3. Jepifanceva L. A. Struktura frazeologhichnykh odyncyj biblijnoghho pokhodzhennja v suchasnij nimeckij movi. [The Structure of Biblical Idioms in the Modern German Language] Kuljtura narodov Prychernomorjja, 2009. № 1 (168). P. 248–249 [in Ukrainian].
4. Zharikova Ju. V. Olijnyk Ju. V. Strukturno-semantychni osoblyvosti adverbialjnykh frazeologhizmiv novoghrecjkoji, ukrajinsjkoji ta anghlijsjkoji mov. [Structural Peculiarities of Adverbial Idioms of the Romaic, Ukrainian and English Languages]. Visnyk Mariupoljskjoghho derzhavnoghho univertytetu. Serija: Filologhija. 2018. №. 19. P. 231–237 [in Ukrainian].

5. Ivanycjka N. B. Mizhmovna syntagmatyka dijesliv u proekciji na predykatyvno-adverbialjnu rechennjevu modelj ocinnoji semantyky. [Interlingual Syntagmatics of Verbs in the Projection on the Predicative-Adverbial Sentence Models of the Evaluative Semantics]. Visnyk Zhytomyrskogho derzhavnogho universytetu imeni Ivana Franka. Zhytomyr, 2017. № 1 (85). P. 40–45 [in Ukrainian].
6. Trofimova O. V. Struktura frazeologhizmiv na poznachennja neghatyvnykh emocij v anghlijskij ta ukrajinskij movakh. [The Structure of Idioms Denoting Negative Emotions in the Ukrainian and English Languages]. Linghivistychni studiji. 2013. № 26. P. 140–145 [in Ukrainian].
7. Spasić D., Babić-Antić J., Spasić-Stojković M. Adverb or adverbial phrases: Structure, meaning, function Zbornik Radova Učiteljskog Fakulteta Prizren-Leposavić. 2015. № 9. C. 177–191.